

Имајући у виду цјелокупност радова који су дати у овој књизи, читалац стиче утисак да је аутор сакупио сва мишљења која се односе на проблем »Цркве босанске«, подвргавајући их критичком суду и дајући своја тумачења о свему томе. С обзиром на то да аутор спомиње велик број историчара који се баве проблемом »Цркве босанске«, књига је погодна као добра оријентација оним историчарима који се буду даље бавили овом проблематиком и као таква представља велик допринос у историографији о »Цркви босанској«.

· Мр Паво Живковић

ХАЛИЛ ИНАЛЦИК: *Османско царство класичног доба од 1300 – 1600*, Српска књижевна задруга, Београд 1974, (стр. 357)

Савремени турски историчар Халил Иналцик познат је нашој научној јавности више од двадесет година. Његова студија *Од Стефана Душана до Османског Царства* објављена је у »Прилозима за оријенталну филологију и историју југословенских народа под турском владавином«, III – IV, 1952 – 1953. у преводу проф. Недима Филиповића. Од тада он непрекидно сарађује с југословенским оријенталистима и историчарима. Његове студије и расправе из историје Османског Царства створиле су му истажнут углед у свијету и код нас. Књигу *Османско Царство класичног доба 1300 – 1600* објавио је као професор Универзитета у Чикагу која је са енглеског превела Милнца Михајловић. Ова студија састоји се из четири дијела.

Први дио Иналцикове књиге (стр. 5 – 76) под насловом »Кратак преглед османске историје 1300 – 1600« посвећен је војном и политичком успону Царства. Свети рат, газа, која се сматрала вјерском дужношћу, била је значајан чинилац у оснивању и развоју османске државе. Аутор наводи да су друштвене и политичке прилике у сусједним земљама подједнако ишле науку османској експанзији. Тимарски систем, који је био изразито османско обиљежје, јака централна власт и лична способност првих султана, како се истиче у овом дијелу књиге, утицали су да Османско Царство, и поред тренутних слабости почетком XV вијека, када је било захваћено унутрашњим нередима и грађанским ратом, успије да преброди кризу да би у току XVI вијека постало највећа свјетска сила која се простирала на три континента.

Наслов другог дијела ове књиге је »Држава« (стр. 77 – 168). Највећи дио Иналцик је посветио опису османских султана. Без османске династије, како наводи писац, Османско се Царство не би ни одржало. О значају и улози јањичара у управљању државним пословима писао је доста кратко, али и сажето. Тимарски систем била је једна од основних полуга успона Царства. Велику пажњу државна организација је посвећивала правосућу. Ред су и закон били стална брига администрације у вријеме успона Царства. Османлије су, како аутор наглашава у овом дијелу, у почетку у освојеним земљама често задржавале извјестан број локалних закона, а када би довољно учврстили своју власт у освојеном подручју, у погодном тренутку би их укидали. Султанов двор је, према писцу студије, био у правом смислу средиште власти. На табелама 1 и 2 (стр. 117 и 119) дат је приказ о хијерархијској лествици различитих група у Сарају, који је уједно био и стваралачки извор османске културе. Царство је у XVI вијеку било на врхунцу своје моћи и подијељено на 32 ејалета, која је Иналцик приказао у табели 3 (стр. 150), дајући најосновније податке о сваком од наведених ејалета.

»Привредни и друштвени живот« је наслов трећег дијела (стр. 169 – 232). У њему је приказан друштвени и политички живот Царства. На табели 4 (стр. 174) на-

веден је укупан приход царинских дажбина на свиљу у Бруси од краја XV и друге половине XVI вијека. Иналцик у овом дијелу књиге наводи најзначајније трговачке путеве и трговачка мјеста Царства. На страницама 184 и 185 дата је карта поморских и копнених трговачких путева Османског Царства. Доста простора у овом дијелу књиге посвећено је трговачким односима Царства са земљама западне Европе. Развитак градова и њихов привредни успон, како се и у овом дијелу наводи, била је сталиа брига државе. У табели 5 (стр. 200) дат је попис становништва Цариграда и Галате из 1477. године у којој се наводи број вјерских заједница и породица у поменутиим мјестима. Како и у књизи аутор каже да су велики утицај у развоју градова и градске привреде имали и вакуфи, вјерске задужбине.

О религијским и културним приликама Царства говори се у четвртном дијелу ове књиге, који носи наслов »Религија и култура у Османском Царству« (стр. 233 – 287). Кур'ан и Мухамедова традиција, према аутору, били су основа науке, док је разум важио само као помоћно средство у служби вјере. Читаво поглавље искључиво је посвећено исламској религији, култури, филозофији и књижевности, док је образованост хришћанских народа и Јевреја, који су живјели на територији Царства, потпуно изостављена. На страници 234 у табели 6 Иналцик је приказао хијерархијски систем напредовања уleme које је било строго одређено. Писац књиге сматра да један дио кривце за опадање моћи Царства пада и на улему, вјерски образоване људе, чији утицај почиње да расте од почетка XVI вијека и који почињу да се супротстављају свим новинама, како у практичним, тако и у рационалним наукама. То је онемогућило, како писац сматра, да се исламски свијет упозна са тековинама западне науке, а као посљедица оваквог става уleme против новина, вјерски фашизам постаје све већи, чији су носиоци били дервишки редови, о којима Иналцик у овом дијелу своје књиге говори. Он такође, у овом поглављу, описује и најпознатије носиоце културе Османског Царства, што је веома корисно за читаоца, јер се о тим људима веома мало зна.

На крају књиге донесени су: генеалогичка османске династије, хронолошки преглед османске историје, рјечник, напомене, библиографија, регистар личних имена, осврт на ову књигу проф. др Радована Самарџића и биљешка о писцу.

Вјештина и јасност писања су одлика ове књиге. У циљу што бољег објашњења појединих историјских збивања који су се одиграли у Османском Царству, писац се није придржавао строго хронологије догађаја. Свака од наведена четири поглавља су тако приказана да их читалац може свако посебно, без читања претходног, посебно прочитати, иако се у цјелини ова књига испреплиће многим догађајима који повезују сва четири дијела. Аутор је више пажње посветио азијском него европском дијелу Царства, што има својих предности и недостатака. Предност је што многи читаоци први пут могу више да сазнају о азијском дијелу Царства и његовим приликама у наведеном дијелу ове студије, а недостатак је што је искувише занемарен европски дио Царства. Тако, нпр., веома мало се говори о народним покретима на Балкану, политичким и привредним односима између Дубровачке Републике и Османског Царства, о значају обнове Пећке патријаршије итд. Иналцик је, као добар познавалац османске историје, успио да на синтетичан начин прикаже развитак Царства од XIV – XVII вијека. Ова књига представља још једну пријатну новину која обогаћује историјску науку и доприноси расвјетљавању многих ствари које су у нашој историјској науци до сада довољно непознате и неистражене за наведени период.

Енес Пелидија